

Årsrapport 2003

Sola Historielag

Årsmelding

2003

ÅRSMELDING 2003 - SOLA HISTORIELAG

Styret har bestått av:

Leder: Erik L. Sande
Nestleder: Tor Erik Hansen
Kasserer: Kåre Myklebust
Sekretær: Brit H. Hansen
Styremedlem: Marianne Evensen
Vararnedlem: Rolf Soma
Varnedlem: Sverre Risa

Revisor: Arnold Røyneberg

Valgkomite: Reidar Melgård
Ådne Mæland
Gitle O. Byberg

ÅRSMØTET. Årsmøtet ble avholdt 20.02.03 i Sola kulturhus og årsmelding viste god aktivitet i laget og økonomien var fremdeles god. Etter nyordning med Rogaland Historie og Ættesogelag som paraplyorganisasjon for fylket har laget fått tilført nye medlemmer og vi er nå over hundre. Hele styret ble gjenvalgt med unntak av John Djup som trakk seg fra kassererjobben. Kåre Myklebust ble valgt til ny kasserer og Sverre Risa kom inn som nytt vararnedlem. Årskontingenten ble fastsatt til kr. 150,- da en nå også automatisk blir medlem av Rogaland Historie og Ættesogelag og får tilsendt "Sydvesten". Familiemedlem betaler kr. 100,- i kontingent.

STYREMØTER. Det er blitt avholdt 9 styremøter i perioden som har behandlet ca. 110 saker.

MEDLEMSMØTER Det er avholdt 8 medlemsmøter og fremmøte har vært godt med koselig atmosfære. Det har vært en rekke gode kåsører og en rekke temaer har vært berørt og noen av disse kan nevnes (Se et mer utførlig vedlegg):

Njål Vadla: "Streiftog langs Ryfylkevegen".

Odd Fjælberg: "Historien om De Hvite Bussene".

Jørg Eirik Vaula: "Utstein Kloster".

Kjell Kristiansen: "Kystkultursamlingen i Tananger".

Jens Jakob Dreyer: "Germanere og Keltere".

Ove Henning Espenæs og Sigvart Leversen: "Bussens historie i Sola".

Thore Jørpeland og Tore Joa: "Slekter til folk og fe".

Torolf Reve: "Tryggve Gran: "Den første Nordsjøtlyger".

ØKONOMI: Laget har som før en meget god økonomi. Pr. 31. desember 2002 hadde laget på høyrentekonto kr. 68.596,- og på driftskonto kr. 2.496,05.

INTERVJUOBJEKT. John Djup har hatt ansvaret for intervjuprosjektet og har også i år tatt opp noen av kåseriene på våre medlemsmøter. Ellers skrev han en interessant artikkel i Solabladet om et intervju med Beate Fossan.

POLENTUR. I slutten av april arrangerte historielaget i samarbeid med Active Fredsreiser en busstur til Polen og Tyskland for å besøke konsentrasjonsleirene Stutthof, Auschwitz, Birkenau, Sachsenhausen og Ravensbruck. Odd Fjælberg som hadde sittet i Stutthof var med som sannhets- og tidsvitne og det ble en utrolig opplevelsесrik tur der ca. 50 personer var med på turen.

17. MAI TOGET. Også i år var vi representert i 17. mai toget med innslag av vikinger og Trygve Stangeland stilte som vanlig med sine veteran biler.

SLEKTSGRANSKERDAG. Denne dagen ble i år avholdt på Sandnes kulturhus den 25.10.03 og Sola Historielag deltok med stand. Tilstelningen var godt besøkt.

RÆGJEDRONNINGA. Søndag 14.12.03 ble "Rægjedronninga" avduket i foajeen på Sola kulturhus med fylkesordfører Roald Bergsaker, biskop Ernst Baasland og ordfører Håkon Rege tilstede. Brit Hansen fikk ideen og gikk i brodden for dette fantastiske prosjektet som gikk ut på å kle ut en dukke i klesdrakt og smykker fra bronsealderen. Smykkene er kopier av smykker som ble funnet på kvinne gravlagt i Rægjehaugene for ca. 3200 år siden og klesdrakten er kopi av drakt funnet i Danmark på samme tid. Brit fikk hjelp til å gjenskape klesdrakten av Kari Huffman og John Djup har vært kontaktmann for å få laget kopier av smykkene. Oljeselskapet Total (tidligere Elf) har støttet prosjektet med kr. 30.000 og Sola kommune har betalt for glassmonteret. Historielaget har dekket resten av utgiftene.

ERLING SKJALGSSON'S MINNESTUND 21.12.03. Minnestunden ble i år holdt i Sola Ruinkyrkje i samarbeid med Stavanger Operakor og Rygekongekommiteen. Programmet fikk en ny vri med innslag av biskop Ernst Baasland, Atle Skarsten og Tor Erik Hansen som vikinger og sang av operakoret.

TANANGER MINNE. Tananger Minne med Atle Skarsten i spissen avduket 23.11.03 en bautastein til minne om "Viktoria"forliset i 1903 på Kolnes, og 27.11.03 ble en brosestatue av "Fiskaren" avduket i Tananger indre havn av hummerfisker Sigurd Myklabust.

RYGEKONGEN. 31.05.03 var det premiere på Rygekongespelet på Sola kulturhus og i den anledning ble det arrangert seminar, vikingmarked med hjelp fra Avalsnes, og 01.06.03 var det gudstjeneste med biskop Ernst Baasland som forrettet og Torgrim Titlestad leste fadervår på norrøn.

DOMSTEINANE. Prosjektet med lokalisering av domsteinane i Ølbergskogen ble fullført i juni og Kåre Myklebust fikk hjelp av den kommunale oppmålinsetat til å registrere steinene som ble lokalisert. Hva som skal gjøres videre er ikke bestemt.

KONKLUSJON. Året 2003 har vært meget aktivt for historielaget og det er gjort mye arbeid for å belyse nye sider av vår lokalhistorie. I ÆTT OG HEIM, årboken fra Rogaland Historie- og Ættesogelag, finner vi to artikler den ene om Erling Skjalgsson's fall i 1028 skrevet av Tor Erik Hansen og Atle Skarsten, og den andre om "Viktoria"-forliset ved Kolnesholmane i 1903 skrevet av Atle Skarsten. "Rægjedronninga" er på plass etter utrolig flott innsats av Brit Hansen og i Tananger har vi fått statue av "Fiskaren". Dette og mye mer bærer preg av et meget aktivt historielag og interessen for vår lokale historie bare øker. I året som kommer står nye oppgaver i kø så det nye styret blir ikke arbeidsledige.

For styret i Sola Historielag
Erik L. Sande
leder

17.mai toget på Sola

Rægjedronninga

Rygekongen og arrangement i Ruinkyrkja

Årsregnskap

2003

SOLA HISTORIELAG

REKNESKAP 2003

Inntekter

Matservering	5853,50
Statstilskot, Folkeakademi	344,-
Tilskot til seminar om Rygekongen frå A/S norske Shell	5000,-
Medlemspengar	14950,-
Boksalg	1225,-
Renteinntekter	3004,-
Gave	200,-
	<u>30566,50</u>
Sum inntekter	30566,50
I banken 1/1-03	<u>36683,05</u>
	<u>67249,55</u>

Utgifter

Matutgifter	8003,-
Seminar 31/5 om Rygekongen	5000,-
Annonser	2170,-
Abonnement "Heimen" 2003 og 2004	430,-
" " årbok for Rog.hist.lag	180,-
Kontingent Landslaget for lokalhistorie	300,-
Konvoluttar m.m	872,-
Bankgebyr	1275,-
Gaver til foredragshaldarar m.m	1473,-
Porto	3363,-
Medlemsavgift til Rog.hist.lag	6000,-
Smykker til Rægjedronninga	30000,-
Klær " "	442,50
Musikk v/Erling Skjalgsons minnedag 21/12	2000,-
Div. utgifter	298,-
	<u>61806,50</u>
Sum utgifter	61806,50
I banken 31/12-03	2496,05
Renter, høgrentekto.	2947,-
	<u>67249,55</u>

Høgrentekonto pr 31/12-03	kr 68596,-	<u>67249,55</u>
Brukskonto " "	" 2496,05	
	<u>Sum bankinnsköt</u>	kr 71092,05
Høgrentekonto pr 1/1-03	kr 65649,-	
Brukskonto " "	" 36683,05	
	<u>Sum bankinskot</u>	kr 102332,05
- tilskot til Rægjedr.	" 30000,-	" 70332,05
Kapitalendring/Overskot	kr 760,-	<u>760,-</u>

Noter:

Kr 30000,- fekk vi 26/11-02 til Rægjedronninga av Totalfinaelf Explorat Norge A/S. I bankgebyret på kr 1275,- er innkludert kr 1116,- for leige av bankboks. Den er nå sagt opp.

I matutgifter på kr 8003,- er det ein rekning frå 2002 på kr 1506,-. Til Erling Skjalgsons minnedag har vi fått kr 2500,- av Sola kommune som ikkje er utbetalt.

Sola, 7/1-04
Kåre Myklebust

Revidert og kilsas godkjent
19/1-2004
Arneodd Rægnebust

Vedlegg

Møte referat

2003

Møte nr. 1

Tid: Torsdag 20.februar

Sted: Sola Kulturhus

Streiftog langs Ryfylkeveien mellom Lysefjorden og Jøsenfjorden.

Ved: Njål Vadla

REFERAT FRA: MEDLEMSMØTE NR.1-03

Start:	kl.19:00
Til stede:	29

Leder åpnet møtet og ønsket alle velkommen til det femte ordinære årsmøtet 2003. Spesielt Njål Vadla kveldens foredragsholder. Til alle frammøtte var det delt ut vedlegg til årsmøtet for 2003 med møte referat fra alle møtene. Sangen var som vanlig Sola-sangen.

Temaet for kvelden var ”Streiftog langsmed Ryfylkeveien mellom Lysefjorden og Jøsenfjorden” med Njål Vadla. Foredraget var basert på noen fantastiske bilder fra den utrolig vakre Ryfylke naturen.

Turen startet med ferjeturen over fra Lauvvik til Oanes, med bilder mot Uburen på Forsand, et navn som kom av at sagnet sa at her satte de uønska barn. Turen gikk videre gjennom Høllesli tunnelen langs veien mot Botne og så videre mot Jørpeland, i dag med bystatus. Så reiste vi innover Lysefjorden, så Preikestolen, Hengjanibå og andre fjellutspring. Vi gikk opp fjellet til en gård med navnet Hengjane, hvor en desertert tysker fra første verdenskrig hadde oppholdt seg i de karrige åkrene. Han hadde drevet litt skoging og, men var mest kjent for heimbrenten som han lagde der. Han ble senere landsforvist pga salg av dette.

Så tilbake til Jørpebyen hvor vi tok turen opp heiå på Barkastølveien og fikk et fantastisk utsyn over fjorden. Tilbake ned mot Tau og historien om Tau Mølle, om Ola Buss som startet bussruter i 1933. I begynnelsen var det kun en tur om morgenen fra Bjørheimsbyggs til kaien på Tau og en tilbake om kvelden. Folk var redd bussen skulle skremme husdyrene.

Vi kom til Tysdalsvatnet, hvor vi fikk historien om røkaren som prøvde seg på den

unge vakre tjenesetjenta, men som selv ble lurt og ble satt igjen på et sted som kalles Skreppeneset.

Vi fortsatte opp gjennom Målandsdalen, Driftland, Bjørksetølen og Erelia. Vadla viste lysbilder og krydret med små historier. Flere småsteder ble passert og vi kom fram til Årdal med den gamle trekirken, som var blitt påbygd flere ganger.

Turen sluttet på Hjelmeland med kulturhuset som tidligere hadde vært spinneri, fabrikk, smie og snekkerskole.

Den siste historien var fra Skomakernibå, siden vi hadde brukt dette bildet på innkallelsen. Her var det om skomakeren som var dømt for mord, men kunne få en ny sjanse hvis han klarte å sitte helt ute på nibå og sy et par sko. Han klarte det nesten, men da han var nesten ferdig så han seg ned og så sitt eget speilbildet i sjøen langt under og falt ned.

En utrolig bilde opplevelse fra et fantastisk land, med en inspirerende fordragsholder.

Møte nr. 2

Tid: Torsdag 20.mars kl 19:00

Sted: Sola Kulturhus

"Et sant eventyr for voksne"

Odd Fjælberg vil fortelle om det fantastiske arbeidet som ble gjort for å redde norske konsentrasjonsleirfanger etter krigen. Om støtteapparatet, pakker, hvite Busser og om de hvite Busser i etter tid.

REFERAT FRA: MEDLEMSMØTE NR.2-03

Tid: kl: 19:00- 21:10

Til stede: 56

Denne kvelden var viet Polen turen. Odd Fjælberg skulle fortelle oss opprinnelsen til de "Hvite bussene". De fleste som var kommet denne kvelden var spesielt inviterte og hadde meldt seg på lagets Polen-tur. Temaet for kvelden var kalt "Et sant eventyr for voksne".

For det var en fantastisk innsats som ble gjort for å redde mest mulig fanger fra den visse død i tyske konsentrasjonsleirer under den siste verdenskrigen.

Allerede i slutten av 1939, begynnelsen av 1940, før begrepet de "Hvite bussene" oppstod reddet Nils Kristian Ditlev i Warszawa ut flere tusen fra fangenskap i Polen. Senere opererte han ut fra Sverige.

Tidlig var det mange som prøvde å hjelpe. I Sveits var det andre organisasjoner og folk som jobbet for å hjelpe fangene så godt de kunne med å sende og passe på å få fram hjelpepakker og brev. Fra et stort gods i nærheten av Berlin ble det også gjort en stor innsats. Stedet virket nesten som et spionreir hvor de samlet adresser og lignende for å informere familiene hjemme. I mange tilfeller reddet pakkene som ble sendt flere fangers liv. Disse hjelpepakkene ble sendt gjennom for eksempel KFUM i Sverige og Røde Kors i Danmark.

Den norske regjeringen organiserte også økonomisk støtte fra sitt eksil i London ved å få samlet inn penger fra norske sjømenn. Sjømannskirkene gjorde også en fenomenal innsats.

Men det var ikke nok bare å sende pakker og brev, fangene måtte få slippe fra de umenneskelige forholdene. Det ble derfor startet transport hjelp for dermed å få dem hjem. Folke Bernadotte reiste fra Sverige for å forhandle med tyskerne for å få hjelp til å løslate fanger. Han fikk tillatelse av Himler til å redde så mange han bare klarte til Hamburg. Han klarte da, sammen med andre å skaffe 100 biler, 120 hvitmalte busser og 350 l bensin på 24 timer. Disse gikk så i skyttel trafikk til Danmark. Dette enorme pågangsmotet i . redningsoperasjonen reddet mange fra den visse død, faktisk ble noen hentet rett fra ”likhaugen”.

Dette er da bakgrunns historien for dagens ”Hvite busser”. Helga Arntzen var som student på tur til Auschwitz 1 & 2. Hun ble både betatt og sjokkert og bestemte seg for at dette må aldri bli glemt. Da hun kom tilbake til Norge bestemte hun seg for å gjøre noe med dette. Sammen med en del andre dannet hun da det som ble kalt ”De Hvite busser”. Målsetningen var å opplyse om det som hendte under krigen bl.a. ved å arrangere turer for skoleklasser og andre interesserte til disse grusomme minnesmerkene i Polen og Tyskland. I 1998 ble det en splittelse i organisasjonen og firmanavnet flyttet fra Risør til Porsgrunn. Helga Arntzen kalte den nye organisasjonen sin for ”Aktive fredsreiser”.

Til nå har ca 10000 elever, lærere og foreldre hvert med på disse turene som har pågått i ca. 10 år. Turene går i ca. 8 mnd av året og er lagt opp til å være så rimelige som mulig for at mest mulig skal få denne opplevelsen.

Turen for Sola Historielag starter 28.april med avreise til Kristiansand, med hjemkomst til Sola torsdag 8.mai.

Møte nr. 3

Tid: Torsdag 24.april kl 19:00

Sted: Sola Kulturhus

“Kåseri om Utstein Kloster”

Den kjente lokalhistorikeren og direktør for Utstein Kloster Jørg Eirik Vaula holder et foredrag om dette flotte stedet og dets historie.

REFERAT FRA: MEDLEMSMØTE NR.3-03

Tid: kl: 19:00- 21:45 Til stede: 20
--

Leder åpnet møtet med å si at vi hadde vært heldige denne kvelden og fått Jørg Eirik Vaula som foredragsholder. Leder ønsket i kjent stil ham velkommen til møtet hos oss. Han fortalte om Polen-turen, 17.mai og Kolnes turen 25.mai. Sangen for kvelden var: “No livnar det i lunnar.”

Jørg Eirik fikk så ordet og ble bedt om å fortelle litt om seg selv. Han hadde vært medlem av styret i RHÆ 10-12år, hvorav 7 år som leder. Han skriver også slektshistorie bl.a har han skrevet Gard og Ætt fra Rennesøy og Indre Gjesdal. For tiden skriver han Gard og ætt fra Time, på hele 5 bind. Han er i dag daglig leder av Utstein Kloster som medfører en god del da det er daglig besøkende, det er kurs/seminarer og konserter, samtidig med at restaurerings arbeider pågår.

Så til kveldens fordrag som var om Utstein Kloster og stedets historie. Han fortalte at allerede hadde startet på et bokverk om Utstein Klosters historie, men at det nok ville ta litt tid før det ble gitt ut. Innledningen på foredraget var om skipreide ordningen og de 24 skipreidene i Rogaland og det store antallet av disse i Ryfylke. Utstein hadde en strategisk plassering langs kysten med god sikker havn. I fjorden utenfor er det nettopp funnet en undersjøisk seilsperring som gjorde at havnen lett kunne beskyttes.

Gården Utstein er tidlig nevnt i sagaene, da dette var en av Harald Hårfagres kongsgårder. Som kloster er det noe usikkert når det ble opprettet, men da Magnus Lagabøter flytter til Bergen i 1264 blir stedet gitt til Augustiner ordenen.

Augustinerne var en streng orden med bl.a. forbud mot kroppsarbeid og forbud mot samtaler utenom det åndelige.

Selve kloster bygningen er bygget som en firkant rundt et gårds-rom. C¹⁴ dateringer av trekull kan tyde på bygg fra tidlig på 1200-tallet. Klosterets videre historie viser at det ikke gikk helt godt. Svartedauen 1349 gjorde godt innhogg også blant munkene og på 1500-tallet ble det angrepet og plyndret. Ved reformasjonen i 1537 var det helt slutt på klostre og munkeordene i Norge, men da var allerede Utstein ute av drift. Kongemakten inndrar så alle de kirkelige eiendommene, også klostrene. Syv danske kjøpmenn får så kjøpe Utstein. På 1700-tallet kjøper så Friemann fra Bergen stedet, men de store forandringene kommer da Kristoffer Garmann Bergesen i 1750 kjøper stedet og bygger det om til bolig.

I 1859 ble det dannet en fortidsminneforening som prøvde å få midler til restaurering av klosteret. De laget forskjellige tegnings utkast som de la med søknaden. Noe penger fikk de men det gikk smått. Først i 1930 årene kom klosteret på offentlige hender. Deler av klosteret og kirken ble så gjenreist og den siste delen av kirken i 1965. I dag er det på gang et større restaurerings arbeid med å kalke bygningene hvite. Det måtte gjøres fordi ved restaureringen i 1950-60 årene var det benyttet sement som lot vannet trenge igjennom. Hele jobben vil ta ca. 5 år, da det ikke kan påføres kalk på vinterstid pga frost. Jørg Eirik regnet arbeidet ferdig i 2005.

Jørg Eirik avsluttet med å si at han også gjerne ville gjøre arkeologiske utgravinger rundt i området rundt klosteret, da det aldri er gjort.

Møte nr. 4

Tid: Torsdag 18.september kl 19:00

Sted: I sjøhuset til Kystkultursamlingen i Tananger

“Kystkultursamlingen i Tananger”

Vi starter rolig denne høstsesongen med en omvisning i Kystkultursamlingen i Tananger.

Vi har fått en av samlingens ildsjeler **Kjell Kristiansen** til å vise oss rundt i den fantastiske samlingen de har, samt å fortelle historier knyttet til forskjellige tingene. Hvis noen av dere har noe dere bør tilfalle samlingen i form av ting eller historier, så ta det gjerne med.

REFERAT FRA: MEDLEMSMØTE NR.4-03

Tid: kl: 19:00- 21:00

Til stede: 24

Tor Erik fikk denne gangen æren av å åpne møtet med å introdusere kveldens guide, som vi vel måtte kalle ham, Kjell Kristiansen.

Han hadde sammen med sin far startet Kystkultursamlingen i Tananger, som i dag blir drevet som en stiftelse. Det hele hadde startet med at Kjell L. Olsen som var rektor på Storevarden skole hadde begynt allerede i 1982 med å samle forskjellige ting relatert til fiske og kystkulturen på stedet. Etter en stund var det ikke plass på skolen og det ble behov for nye lokaler. Dette gamle sjøhuset på Meling-siden, bygd i 1851 ble så løsningen.

Men det var et stort økonomisk ansvar og løft å drive en slik samling. Kommunen støtter det med kr. 70 000,-, som selvsagt ikke er nok så, de er fullstendig avhengig av sponsormidler fra industrien. Heldigvis har vi oljeindustrien i Tananger og her har særlig Saga Petroleum vært med å støttet økonomisk. Lag, foreninger og skoler får bruke lokalene og det åpent for alle med kafè, hver søndag i sommermånedene. Arbeidet er basert på dugnad som er to ganger i uken, hver

mandag og torsdag. Foreningen håper på sikt at dette blir et offentlig museum, da blir det enklere å drive.

Selve sjøhuset er sannsynligvis flyttet fra et annet sted og det var lensmann Enok Meling som reiste det på midten av 1800-tallet. Bernt Meling kom støttende til med opplysninger om lensmannen på Meling som reiste det og som var den eneste som eide fra vann til vann da Meling eiendommen strekker seg fra Hafrsfjord til Tananger havn.

Grant Meling var den siste som drev virkesomhet i sjøhuset med trankokeri og hummERMottak. Han var det flere av lagets medlemmer som husket.

Kystkultursamlingen består i dag av 40 båter i forskjellige størrelser fra losbåten til flere mindre ro og seilbåter. I tillegg er det stor motor samling og flere tusen gjenstander som må registreres.

Vi hadde en rundtur i denne fantastiske samlingen av stort og smått fra vår felles kystkulturskatt. Vi så samlingen av diverse fiske utstyr på loftet, historien om losene i Tananger og flere båter, bl.a. en åttring som var ganske vanlig under sildefisket. Trankokeriet ble vist og den imponerende motorsamlingen.

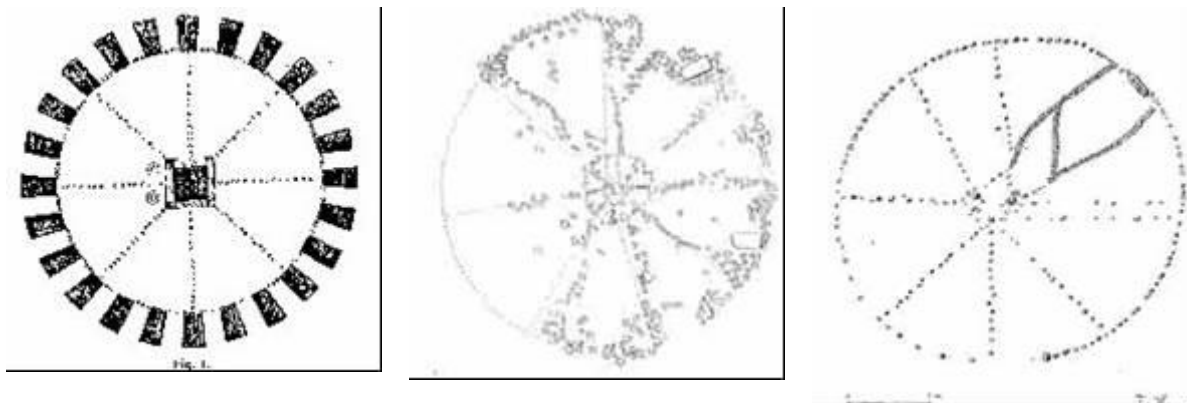
Totalt sett et meget imponerende arbeid de har gjort for ta vare på dette.

Møte nr. 5

Tid: Torsdag 16.oktober kl 19:00

Sted: Sola Kulturhus

"Germanere og Keltere"

Domsteinene i Ølberskogen. Fra venstre i 1745, 1879 og 1902, kan ringen ha blitt laget i denne tiden?

Forleggeren **Jens Jacob Dreyer** vil gi en innføring i den fysiske og kulturelle innvandringene til Norge i førhistorisk tid. Domsteinene i Ølbergskogen kan være fra denne tiden.

REFERAT FRA: MEDLEMSMØTE NR.5-03

Tid: kl: 19:00- 21:25

Til stede: 33

Leder åpnet møtet med å ønske dagens foredragsholder Jens Jacob Dreyer velkommen. Leder opplyste og at Per Skjørestad skulle få noen minutter til å markedsføre bind II av Sola's Historie fra 1930-2000 og at det ville bli anledning å få kjøpt den i pausen. Videre opplyste han om framdriften av "Regedamå", om Polen tur kvelden og om at Tanangers Minne hadde fått hånd om Flatholmen. Så ga han ordet til Jens Jacob Dreyer.

Han skulle prate om "Germanere og keltere" for han kalte det ikke et foredrag, mer pludring eller drøs rundt temaet. Dreyer kommer egentlig fra den kjente Dreyer familien som hadde drevet forlag og boktrykkeri i Stavanger siden 1846. Da selskapet fikk økonomiske problemer for ca. 20 år siden, kjøpte han ut forlagsdelen som han fremdeles driver som enmannsfirma.

Dreyer pratet og drøste og var innovert og fast fra fjern historie uten at jeg helt klarte å få med meg den røde tråden, så derfor er dette møterefateret laget basert på en del egen forskning hjemme, for at innholdet skulle bli litt lettere å forstå.

Kelterne

Kelterne var et folkeslag som innvandret Europa for før vår tidregning. De kom fra en plass langt øst fra og har påvirket den vestlige kultur. Den keltiske kulturen oppsto i møtet mellom asiatiske rytternomader og jorddyrkende urinnvånere i sørøst Europa med årtusengamle erfaringer fra de europeiske elvedalene, etterkommerne av disse folkene tok opp arven etter folk som hadde risset bilder i stein, slipt økser av stein og reist enorme steinmonumenter av grunner som vi ikke kjenner lenger. Vi kan også se dette på arkeologiske funn som bautsteiner og steinringer i vårt distrikt. For eksempel Domsteinene i Ølbergskogen kan stemme fra den keltiske kulturen.

Steder som Stonehenge eller andre slike megalittmonumenter er veldig gamle, de eldste er mye eldre enn pyramidene i Egypt. De mektige steinmonumentene er reist av folk som bodde i vår del av verden lenge før de første indoeuropeerne kom. Kulturen deres hører til en verden som for lengst har gått inn i glemselen.

Går vi tilbake i tiden ser vi at når et land invaderes av et nytt folkeslag betyr ikke det at det gamle folket og den gamle kulturen blir helt utryddet. Ofte er ikke innvandrerne så veldig tallrike, og danner bare en slags overklasse, mens urinnvånerne fortsetter å leve side om side med dem, eller det kan hende at erobrerne bare erobrer deler av landet. Den keltiske kulturen har spor etter slikt samkvem med urinnvånerne, det kan være direkte historier om episoder mellom folkene og om selve invasjonen, eller det kan være myter om tidligere tiders gudeslekter som er fordrevet av de nåværende, som f.eks. jotnene i den norrøne mytologien og at Odin stammet fra dette folkeslaget. På denne måten kom jo de gamle gudene med i den nye religionen, og noe av hensikten med det var nok å forklare hvorfor de fortsatt ble dyrket.

Det første funn fra den keltiske kulturen dukket opp i de europeiske elvedalene og skogområdene for noe rundt 3000 år siden. Ca. 250 år senere oppdaget de rike saltleier i de dype skogene nordøst for Alpene og begynte en salthandel som dannet grunnlaget for den første keltiske blomstringstiden. Området ligger idag i Østerrike.

Det neste keltiske kulturtrinnet er kjent fra Sveits, der man først fant levningene, ca. 2500 år gamle på det meste. Denne kulturen har en mer sofistikert kunstnerisk uttrykksform, og fører fram til den keltiske kunsten slik den kjennes fra historisk tid.

Kelterne fortsatte sin innvandring fra sør og øst og blandet seg med befolkningen i nord. For eksempel kan flere stedsnavn særlig fra vårt distrikt med de med kort navn og a-endelse, som Sola, Joa, Tjelta etc. stamme fra denne tiden

I dag setter en ofte likhetstegn mellom keltere og gallere, som er henholdsvis det greske og det latinske ordet for samme folkegruppe, og har samme opprinnelse. Disse to ordene kan altså brukes om hverandre, og inkluderer alle innbyggerne i Gallia.(Bretagne). I tillegg kommer kelterne i Wales og nord Spania. På disse stedene tales fremdeles keltisk.

Kelterne var, sett med romernes øyne, store og sterke. Gallerne var bevisste sin egen kroppslige overlegenhet, og denne bevisstheten gjorde dem overmodige.

Allerede på 300-tallet gikk deler av den keltiske befolkningen over til kristendommen og spredte den så videre i Syd Europa til de irske keltere hadde grunnlagt deres kristne kirke allerede omkring år 400. Deretter fulgte frisernes omvendelse, og til slutt, saksernes sent på 700-tallet. Da denne misjonærvirksomheten ikke var styrt av Roma, er den ikke blitt mye nevnt siden de fleste nedskrevne dokumenter var laget av romersk-katolske munk.

Germanere

Romerne holdt til i Italia omkring år 0 til år 400 etter Kristus. De la under seg mer og mer land i tiden omkring Kristi fødsel. Mange folkegrupper ble del av det romerske

riket. Romerne bygde opp egne landsbyer med militærleire, sykehus, vakre villaer, veier og så videre i de landene de erobret. Folkene som bodde i nord ble kalt germanere av romerne. De ble aldri en del av det romerske riket.

Germanerne var lenger borte fra Romerriket, og dermed villere enn kelterne, i alle fall i romernes oppfattelse. De ble gjerne gjort mye mer primitive enn de virkelig var, slik at romerne skulle få dem til å passe sin med sine egne ideer om utemmede nordboere.

Historiens første germaner er høvdingen Ariovist, som i Cæsars skildring er grusomheten i egen person. Han terroriserer den galliske befolkningen, og gallerne må be Cæsar om hjelp. Cæsar mente og at germanere levde i en (ideell) naturtilstand. Helst ser de ingen andre stammer rundt seg, de har ingen felles øvrighet unntatt i krig, og de elsker å dra på røvertokter, selv om de viser ekstrem gjestfrihet mot fremmede. For Cæsar er det svært viktig med et skille mellom germanere og gallere. Germanerne er et nemlig et skremmebilde, og det er de i kraft av sin nærhet til naturen.

Møte nr. 6

Tid: Torsdag 20.oktober kl 19:00

Sted: Sola Kulturhus

"Bussens historie i Sola"

De fleste som har bodd i Sola en stund husker vel de svarte bussene til Sola Ruten og de smale brune bussene til Tananger Bussen. På møtet har dere anledning til å gjenoppfriske gamle minner. Ta gjerne med bilder og lignende hvis dere har.

Den gangen var Sola-krossen preget av bussene som hadde sitt start og stoppested her. I bussgarasjen jobbet Sigvart Leversen fra han var femten år og han vil fortelle litt om det han opplevde. Det vil bli vist bilder og mimret om gamle Mellomstraen og om han Martin, sjefen sjøl.

Bussene gikk ikke så ofte den gangen og særlig ikke til Sørabygda. Den gang var uttrykk som at bussen bare gikk til Salemskrossen eller Karen Stangeland godt kjent, men som er helt ukjente for ungdommen i dag.

Når det gjelder Tananger bussen, som var spesial laget for å komme over den gamle Hafrsfjordbrua, var det en spesiell opplevelse krysse brua med nesten ingen klaring på sidene. Vi har fått en skikkelig bussentusiast, Ove Henning Espenæs fra Rutebil Historisk Forening til å snakke om dette og om busshistorie generelt i Rogaland.

REFERAT FRA: MEDLEMSMØTE NR.6-03

Tid: kl: 19:00- 21:50

Til stede: 34

Leder åpnet møtet med å ønske spesielt Karin Stangeland, datter til Martin Stangeland velkommen, men selvfølgelig og til kveldens foredragsholdere Ove Henning Espenæs og Sigvart Leversen. Leder opplyste og om at "Regedokka" kanskje vil bli avduket i anledning kongens og dronningens besøk på kulturhuset den 27/11. Han nevnte også om avdukingen av bautasteinen i anledning Victoria's forlis for hundre år siden på

Kolnes-holmane og avduking av statuen Fiskaren i Tananger havn. Begge disse to avdukingene var i regi av Tanangers Minne.

Første foredragsholder var Ove Henning Espenæs som skulle snakke om historien til Tananger Bussene. Han var en ivrig ”buss-entusiast” og hadde blant annet vært formann i en forening som kalte seg ”Rutebilhistorisk forening” som ble startet i 1983 og hadde 2-300 medlemmer. Foreningen tok vare på gamle busser, restaurerte dem og holdt de ved like. De ga også ut bladet ”Rutebil”.

Tananger Bilselskap:

Dannet i 1925 og skulle trafikkere strekningen Tananger-Kvernevik-Madla-Stavanger og dette var da mulig pga åpningen av den første Hafrsfjordbrua. Først nå mente Espenæs at Nord-Jæren var samlet, mange år etter slaget i Hafrsfjord.

Den første bussen var en Chevrolet med kjennetegn L-1962 som ble utsatt for en ulykke i 1929. Den andre bussen var en 1926 ”Republikk” hvor karosseriet var bygget hos K.Eltervåg i Stavanger. Flere busser ble anskaffet og karosseriet enten bygget her i diskriktet eller i Søgne. Espenæs viste stor iver og nevnte chassis og karosseri fabrikanter i fleng.

Espenæs fortsatte med små historien rundt Tananger bussen, blant annet at det var tidlig strid om hvem som kunne plukke opp passasjerer på Madla. Under krigen var mange av bussrutene innstilt pga mangel på drivstoff slik at de måtte kjøre på ”knott”.

Etter krigen var det mangel på brukbare busser, men Tananger Bussen fikk tidlig bestilt en ny men en tydelig ”kneipbrød fasong”. Alle bussene etter krigen fram til ny bru var ferdig måtte spesial bygges pga den smale Hafrsfjordbrua. I flere tilfeller måtte passasjerene gå ut under kryssing av brua fordi bussen ble for tung. I 1966 kom ny bru og Tananger bussen kunne gå over til normale busser. I 1965 ble det nesten sammenslåing av Tananger Bussen og Madla Ruten.

Sola Ruten:

Sivart Leversen var invitert for å snakke om Sola Ruten, hvor han startet å jobbe i 1960 for Martin Stangeland. Pengene fra kjøringen ble innlevert i huset til Martin på Sola Land og sjåførene måtte inn gjennom flere dører, si passord for så å levere inn i en liten luke. Tilbake fikk de veska med minimum av vekslepenger.

Sigvart hadde selv startet med å kjøre ”Godsruta” for en måtte ha kjøretid for å få buss sertifikat og han fortalte at Martin bare ville ha busser med dører foran for å unngå fripassasjerer. Sigvart hadde flere fornøyelige historier f.eks om kjøring av et busschassis hvor sjåføren måtte stå helt til Søgne, om Jonas som kjørte på Voll-Ølberg og hvor hele panseret føk vekk, om sjåføren som var så trengt at han måtte gjøre sitt fornødne bak i ”brønnen” osv.

På Sola Ruta var det alltid Martin som bestemte og blant annet hadde de en spesiell buss en ”Leyland” som kun noen få utpekte fikk kjøre. Sigvart hadde et nært forhold til Martin, det hendte ofte at gamlingen bestemte at jobb fikk være jobb og de to reiste ut for å fiske. Martin holdt bestemt på rutekjøring og ville ikke begynne med turbuss eller kjøre flybuss, da det ble tilbudt. Martin døde i 1969 og ”lille” Martin overtok og da ble det blant annet ”luksus” turbusser og lignende. I 1975 ble Solaruten tvunget inn i SOT.

Sigvart fortsatte med småhistorier om at Sola Ruten var årsak til at han traff sine kone, hvordan han fyrte om gamle dekk bak bussgarasjen så hele bygda var røyklagt, om konkurransen med NSB osv.

Sigvart hadde også med mange ”småting” fra Solaruten og bussene som f.eks. forskjellige billetttrulleholdere, bussklokke, busslogoen til ”Leylanden” osv.

Etter at Leversen var ferdig, vel det ble han vel aldri, da han stadig kom tilbake med nye ting, fortalte leder om en episode da gamle Mellomstrand kjørte over sine egen sykkel som en annen hadde stjålet. Flere av lagets medlemmer engasjerte seg denne kvelden, om fotball-laget som var i en buss som kjørte av vegen og inn en skog uten å treffe et tre. Alle bussene som stod oppstilt i Solakrossen etter søndagsdansen osv. Bussentusiasten Ove H. Espenæs viste også tydelig at det var et spennende møte med mange interessante innspill. Han kom også med ideen om å skrive en bok

Møte nr. 7

JULEMØTE I SOLA HISTORIELAG

Tid: Torsdag 11.desember kl 19:00

Sted: Sola Kulturhus

"Folk og fe"

Hva kan være interessant å høre om angående "folk og fe". Vel det er sikkert mye, men på dette julemøtet møter vi to "klisterhjerner" når det gjelder å huske slekt.

Den ene er Tore Jørpeland som har en utrolig husk om folks slekt. Er du fra dette distriktet er det en stor mulighet for at han kan ramse opp slekten din.

Den andre er Tore Joa som kan det samme om kyr, så ta gjerne med bilder for å teste ham.

Det interessante med begge er at de må ha en spesiell teknikk for å få dette til, så det kan det være interessant å finne ut.

REFERAT FRA: MEDLEMSMØTE NR.7-03

Tid: kl: 19:00- 21:30

Til stede: 43

Leder åpnet møtet og håpet at dette ville bli et spennende møte, for dette var noe nytt. Det var faktisk lite som var planlagt på forhånd så vi fikk se hvor det bar. Han fortalte litt om kveldens foredragsholdere Thore Jørpeland og Tore Joa. Thore med H bodde på Gosen i Madlamarka. Tore Joa var tremenning til ungene til lederen av laget og var ekspert på slekta til kyr og okser.

Før de to Tore'ne fikk starte nevnte leder den begivenhets rike måneden som var gått med avdukingen av bautasteinen etter Viktoria-forliset på Kolnes og avdukingen av statuen "Fiskaren" i Tananger. Begge gjennomført av Tanangers Minne. Til slutt nevnte han avdukingen av "Rægjedronninga" på søndag 14.desember, hvor alle var

hjertelig velkommen. Han nevnte også at som vanlig på julemøtene var det tippelek med premier.

Så til kveldens hovedgjester, den første var Thore med H, som var halvt Solabu, da moren var fra Joa. Det hele hadde startet i 1959, da han som 11 åring begynte med slekts interesse etter at han fikk låne av farmora og farfaren bøkene om Norges Bebyggelse. Han har nå de fleste om ikke alle bygdebøkene fra Rogaland og hadde fortsatt interessen om folks slekter. Han fortalte at han slukte alt han kom over om folks slektsdata, bl.a. kunne han vandre lenge inne på en kirkegård for å få med seg dataen som stod på gravstøttene. På den måten bygde han opp kunnskapen om slektene.

Rett før dette møtet hadde Thore fått utdelt navnelisten på medlemmene i Historielaget og bare med dette som grunnlag ramset han opp fødselsdatoer på de som var til stede med navn og data på foreldre og besteforeldre og for mange faktisk enda lenger tilbake. Det var helt utrolig det han kom opp med. Leder og de i salen prøvde å teste ham flere ganger, men stort sett så klarte han også de oppgavene. Det er umulig å få skrevet ned alle han nevnte, men alle i salen koste seg og var kolossalt imponerte.

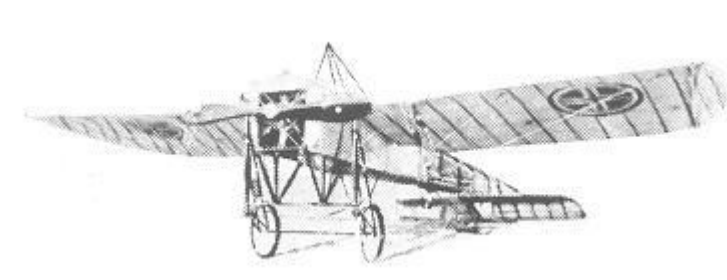
Den andre hovedgjesten, Tore Joa hadde moren sin fra Madla, men var ellers både søskenbarn og tremenning til Thore med H. Han mente selv at hans felt var litt snevert, men hadde startet med dette i 1969. Han hadde vanskelig for å sette ord på det han drev på med, men grunnen til interessen var at det kun var de beste oksene som skulle brukes til avl. Derfor var det viktig å vite slekts forholdene til de forskjellige kyrene, for det var viktig å få fram de som var best melkekyr. Han var veldig glad for at han i dag kunne ha dette som yrke da han jobbet for Produsent-tjenesten for Meieriene. Hele 47 forskjellige ting vurderte de dyra ut ifra Leder kommenterte at det skulle jo vært slike tester for kvinnfolk óg. Tore ga oss noen eksempler på de kriteriene de brukte.

Møte nr. 8

Tid: Torsdag 15.januar kl 19:00

Sted: Sola Kulturhus

" TRYGGVE GRAN - den første Nordsjøflyger "

Eventyrlystne, modige menn har mye av æren for den raske utviklingen av luftfarten. En slik mann var Tryggve Gran. 30. juli 1914 krysset han Nordsjøen mellom Cruden Bay nord for Aberdeen i Skottland og landet på Reve like ved det uttappede Orrevannet. Han benyttet et fly av typen i Bleriot tandem med 80 hk motor og en marsjfart på 120 km/t. Navnet på flyet var: "Ca Flotte", men ble senere kalt "Nordsjøen". Turen ble utsatt i flere dager pga dårlig vær, men da han endelig satte av gårde fikk han allikevel ikke så godt vær som håpet. Han kom inn tåke slik at han måtte fly et stykke i blinde til det kom over skyene.

Etter fire timer landet han lett på Reve, men der var det ingen mottakelses komité, ingen musikkorps eller hurrarop. Det var den lengste sammenhengende flygingen over sjø inntil da i verden, men begivenheten druknet imidlertid ute i Europa på grunn krisestemningen før utbruddet av første verdenskrig.

Men Tryggve Grans Nordsjøflyging markerte innledningen til Atlanterhavsflygingen og norsk pionerånd i luftfarten. Og for å fortelle litt om Tryggve Gran historien rundt ham, har vi på dette møtet fått **Torolf Reve** som bor gården like ved landingsplassen på Reve.

REFERAT FRA: MEDLEMSMØTE NR.8-03

Tid: kl: 19:00- 21:15

Til stede: 48

Leder åpnet det første møtet i 2004 og ønsket alle og spesielt Torolf Reve, dagens foredragsholder. Lederen hadde tidligere vært i kontakt med Reve, men da på grunn av noe helt annet, nemlig registrering av krigsminnesmerker i Sola. Leder var også innom avdukingen av Ræge-dronninga og nevnte at det gikk et sokk blant de tilstedeværende da duken falt. Han nevnte også Erling Skjalgssons minnedag hvor en

dessverre måtte begrense innbydelsen på grunn av mangel på plass. Neste år går arrangementet kanskje i Domkirka.

Så var det Torolv Reve's tur, han skulle snakke om Trygve Gran. Han var fra Reve og hadde drevet nabogården til der Trygve Gran hadde landet etter sin krysning av Nordsjøen.

Trygve Gran selv var fra Bergen som faren, mens moren var fra Østlandet. Faren døde da Trygve var 5 år gammel. Han var i ung alder mer eller mindre hyperaktiv og havnet ofte i trøbbel, som da han ble utvist fra danseskole eller måtte reddes fra et isflak da han var på isfiske. Han gikk på Hambro's skole og fikk ofte kjenne spanskrøret, da han ofte var til uro for andre. Han var god i idrett, blant annet med å gå på ski. Han havnet så på kostskole i Sveits hvor han tidlig satte seg i respekt blant med elevene. Etter skolene var han to år på sjøen og havnet til slutt i Horten hvor han fikk sjømilitær utdanning.

Trygve var en stor eventyrer og ble i 1910 med som forsynings mannskap på Scott's side i racet mot Amundsen om å komme først til Sydpolen. Trygve var glimrende forteller og holdt ofte foredrag rundt omkring og reiste en del rundt i verden og var i Amerika og England. I England ble han oppfordret til å ta flysertifikat, men det ble ikke helt lett da flyet en Bleriot krasjet rett før han skulle ta eksamen. Til slutt måtte han reiste til Frankrike hos flybyggeren Bleriot selv for å ta eksamen.

Etter bestått eksamen fikk han ordnet seg sitt eget Bleriot fly og hans drøm om å være den første til å krysse Nordsjøen kunne begynne. Flyet ble pakket i kasser og sendt opp til Skottland til det lille stedet Cruden Bay nord for Aberdeen hvor reisen skulle starte.

Trygve begynte å få dårlig tid, da det på grunn av uroligheter rundt om i Europa var blitt fly forbud fra kl. 18 den 30.juli 1914. Som vi vet startet den første verdenskrig ikke lenger etter dette.

Første forsøk startet den 29.juli men han måtte returnere og landet på stranden. Dagen etter prøvde han igjen, men på grunn av fortsatt dårlig vær kom han ikke i gang før kl.13. Været var varslet bra og han fløy først nordover til Peterhead hvor han så krysset utover Nordsjøen. Her møtte han tett tåke og prøvde først å fly opp og over, men klarte ikke helt det. Han prøvde så å fly lavt, men der ble han nesten truffet av en stor bølge.

På grunn av den lange turen hadde han satt inn en ekstra bensin tank i baksetet. Men han fulgte ikke helt med så motoren stoppet og det var bare så vidt at han klarte å få startet den igjen etter å ha skiftet over til reservetanken. Kl 17:10 fikk han endelig se land og etter nærmere 5 timer landet han på et jorde på Reve like ved det uttørrede Orrevannet.

Folk på Orre trodde det var vondemannen som kom, men det var ingen velkomst komité tilstede den dagen, kun de lokale bøndene. Han fikk så låne en telefon for å gi beskjed rundt omkring at alt var gått bra. Deretter bad han om skyss fordi han hadde et brev med seg fra den engelske dronninga som han måtte levere til kongen i Oslo. Den lokale bonden Laurits Reve som var bror til bestefaren til Torolv, kjørte ham inn til Stavanger hvor han så tok båten til Bergen. Deretter tok han toget til Oslo. Ryktet hadde gått foran ham, så det var mye folk som var møtt opp for å hylle ham.

Flyet stod da igjen på Reve, men Trygve fikk straks etter jobb som nøytralitets vakt. Dette gjorde at han fikk betalt for å benytte sitt eget fly oppover og nedover langs kysten. Senere vervet han seg i det Kanadiske flyvåpenet og var med i kampene i Frankrike.

Etter krigen levde han av blant annet av å holde foredrag. Under andre verdenskrig sympatiserte han med NS og fikk derfor et noe frynset ettermæle. Selve

bragden, som var den første store Norske flybragd er flere ganger blitt markert. Blant annet ved 25-års jubileet i 1939 ble en minnestein lagt ved Sola Flyplass. Den står der enda, men er noe bortgjemt.

Trygve Gran døde i 1980 og flyet som en tid hang i ankomsthallen på Sola er i dag på Teknisk Museum i Oslo.

Brit H. Hansen
Sekretær